

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”**  
**FACULTATEA DE STUDII EUROPENE**  
**ȘCOALA DOCTORALĂ - PARADIGMA EUROPEANĂ**

**TEZĂ DE DOCTORAT**

**CONSTANTIN BRĂILOIU ÎN CONTEXTUL FONDĂRII**  
**ETNOMUZICOLOGIEI EUROPENE**

**Conducător științific,**

Prof. univ. dr. Ion Cuceu

**Doctorand,**

Anca Belei Parasca

## CUPRINS

CUPRINS.....	2
INTRODUCERE .....	4
CAPITOLUL I.....	11
DE LA MUZICOLOGIA EUROPEANĂ COMPARATĂ LA ETNOMUZICOLOGIE .....	11
1.1 Contextul muzicologic european - apariția și dezvoltarea etnomuzicologiei .....	12
1.2 Etnomuzicologia – terminologie, obiect de studiu, definiții .....	14
1.3 Școlile etnomuzicologice europene.....	24
1.3.1 Europa nord-vestică .....	24
1.3.2 Europa sudică și de est.....	31
CAPITOLUL II.....	38
STADIUL CERCETĂRILOR DE FOLCLOR MUZICAL LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX .....	38
2.1. Câteva chestiuni de terminologie locală.....	39
2.2 Începuturile culegerilor de folclor muzical românesc .....	41
2.3. Academia Română și culegerile de folclor muzical.....	55
CAPITOLUL III .....	62
APORTUL LUI BÉLA BARTÓK LA CUNOAȘTEREA MUZICII POPULARE ROMÂNEȘTI .....	62
3.1 Béla Bartók și muzica populară românească.....	63

3.2 Cercetările etnomuzicologice ale lui Béla Bartók la români .....	64
3.3 Creația științifică bartokiană.....	71
3.3.1 Documentele primare .....	71
3.4 Operele etnomuzicologice bartókiene .....	76
CAPITOLUL IV .....	93
APORTUL LUI CONSTANTIN BRĂILOIU LA ÎNTEMEIEREA ȘI DEZVOLTAREA ETNOMUZICOLOGIEI ÎN ROMÂNIA.....	93
4.1 Repere biografice.....	94
4.2 Constantin Brăiloiu și cele două Arhive fondate de el.....	97
4.2.1 Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români	<b>Eroare! Marcaj în document nedefinit.</b>
4.2.2 Arhivele Internaționale de Muzică Populară Geneva .....	127
4.3 Contribuția teoretică și metodologică a lui Constantin Brăiloiu	<b>Eroare! Marcaj în document nedefinit.</b>
4.3.1 Sociologia muzicală în concepția lui Brăiloiu .....	136
4.3.2 Contribuția metodologică.....	143
CAPITOLUL V.....	158
OPERA ETNOLOGICĂ A LUI CONSTANTIN BRĂILOIU .....	158
5.1. Opera teoretico-metodologică .....	159
5.2 Opera etnomuzicologică și comparativistă.....	168
5.3 Bibliografia lucrărilor lui Constantin Brăiloiu .....	186
CONCLUZII .....	207
ANEXE .....	212
BIBLIOGRAFIE.....	247

**Folclor muzical, etnomuzicologie, arhiva, Constantin Brăiloiu, cercetare de teren, metodologie, opera etnologică, Academia Română, Arhiva de folclor a Societății Compozitorilor Români, AIMP Geneva, european**

Teza de doctorat cu titlul „Constantin Brăiloiu în contextul fondării etnomuzicologiei europene” propune, prin prezentarea activității deosebit de complexe a etnomuzicologului Constantin Brăiloiu, repere pentru noi, cercetători sau intelectuali, atrași de cultura tradițională, în ceea ce privește raportarea la zestrea ancestrală muzical-folclorică.

Pe parcursul celor cinci capitole, am încercat să reliefăm contribuția deosebită pe care savantul român a avut-o la fondarea etnomuzicologiei europene în contextul cultural al sfârșitului de secol XIX și început de secol XX.

Capitolul I propune o imagine a contextului muzicologic european de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, în care va apărea etnomuzicologia, cu referiri la școlile etnomuzicologice europene care au funcționat în această perioadă.

Capitolul II prezintă stadiul cercetărilor de folclor muzical din această perioadă în România și rolul major pe care Academia Română l-a avut în susținerea acțiunilor de cercetare și conservare a culturii populare.

Capitolul III este dedicat marelui compozitor și etnomuzicolog Béla Bartók și relevă aportul deosebit de important pe care acest savant l-a avut în cercetarea muzicii populare, atât prin culegerile de teren efectuate în România, cât și prin creația științifică și cea etnomuzicologică.

Capitolul IV prezintă aportul marelui Constantin Brăiloiu la întemeierea și dezvoltarea etnomuzicologiei în România și în străinătate, prin înființarea celor două Arhive: Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români din București și Arhivele de Muzică Populară de la Geneva.

Ultimul capitol aduce câteva idei prețioase ale operei etnomuzicologului român, atât din sfera operei teoretico-metodologice, cât și din cea a operei etnologice-comparativiste.

În istoria culturii naționale românești, folclorul este identificat drept fenomen autonom, componentă a culturii universale. El nu este un dat exclusiv al culturii noastre, sau al culturii europene, ci este un fenomen care ține de universalitate. Identificarea culturii naționale drept componentă universală cu identitate specifică a fost receptată încă din perioada medievală. Mai târziu, în epoca Luminilor și apoi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când în domeniul științelor umaniste – lingvistică și arheologie – s-au descoperit și analizat documente de excepție referitoare la istoria veche, fenomenul folcloric a oferit suport pentru dezvoltarea teoriilor legate de istoria culturii universale și implicit de rădăcinile, canalele de penetrare și contactele diverselor motive și teme folclorice literare, inițial. Totodată, sistemele tradiționale care înglobau comportamentul ritual și ceremonial al grupurilor, au atras atenția de timpuriu. Descoperirile geografice au oferit europenilor posibilitatea contactului cu lumi și culturi exotice, toată acea avalanșă informațională despre „celălalt” punând bazele unor discipline care, ulterior, începând cu secolul al XIX-lea, au primit autonomie și profil cât mai personale.

Etnomuzicologia a fost o știință recuperatorie atât în sens istoric, întrucât a intervenit cu înregistrarea, arhivarea și cercetarea folclorului muzical în momentul cel mai oportun, de criză și dispariție a multor elemente de viață muzicală tradițională, autentică, cât și, totodată, într-un sens valoric și semantic. În acesta

din urmă, etnomuzicologia a fost recuperatorie atât pentru știință, cât și pentru conștiința umană, pe care a îmbogățit-o și purificat-o, prin lămurirea unor zone și date ale gândirii și memoriei lăsate obscure de necunoaștere și intoleranță.

Gândirea științifică a lui Constantin Brăiloiu a fost produsul imperioasei nevoi a epocii de a fundamenta o știință despre folclorul muzical, ca „o știință nouă care își caută încă legile”<sup>1</sup>; prin contribuția lui, etnomuzicologia afirmându-se și emancipându-se ca o știință propriu-zisă, cu un profil și un rol egal cu al celorlalte discipline etnologice. Constantin Brăiloiu reprezintă un punct culminant, o încununare a străduințelor înaintașilor, în special ale lui Theodor T. Burada și Dumitru Georgescu Kiriac. Contribuția etnomuzicologului Constantin Brăiloiu la dezvoltarea etnomuzicologiei este deopotrivă, uriașă, originală și revoluționară. Uriașă pentru că explorează diverse domenii ale culturii muzicale populare, originală deoarece multe dintre ideile sale sunt inedite și personale, revoluționară fiindcă schimbă optica în cercetarea și interpretarea folclorului. Rolul și importanța personalității și a valorii sale naționale și mondiale sunt cu atât mai mari, cu cât el își desfășoară activitatea într-o perioadă marcată de curenți, tendințe și concepții, adesea contradictorii. În afara unei cuprinzătoare activități editoriale, de selecționare, comentare și publicare a numeroase colecții de folclor, se pot distinge două laturi principale ale activității lui Constantin Brăiloiu: *metodologică* și *teoretică*.

Metoda de cercetare elaborată de Constantin Brăiloiu nu a apărut „ex nihilo”, logica gândirii lui, forța neobișnuită de discernere a esențialului, justetea deducțiilor și capacitatea de previziune științifică, conducându-l la cristalizarea unor principii enunțate sau aplicate până atunci de înaintași ca Nicolae Filimon,

---

<sup>1</sup> Constantin Brăiloiu, „Despre folclorul muzical în cercetarea monografică”, în vol. *Opere*, IV, Editura Muzicală, București, 1979, pp. 69-92.

Theodor T. Burada, Gavril Musicescu și Dumitru G. Kiriac, într-o sinteză pe care a îmbogățit-o considerabil prin datele cunoștințelor și experienței sale personale. Spirit creator, cu o forță de sinteză neobișnuită, Constantin Brăiloiu selectează cu discernământ cuceririle metodologice anterioare, naționale și mondiale, referitoare la cercetarea folclorului, elaborând și fundamentându-și o concepție și o metodologie proprie, originală. Însăși formația lui, ca teoretician al creației artistice populare, își are rădăcinile adânc implantate în primul rând în cuceririle școlii românești moderne de folclor (ilustrate de Bogdan Petriceicu Hasdeu și Ovid Densusianu în domeniul creației literare populare, iar în cel al folcloristicii muzicale, având ca înaintași de seamă pe Theodor T. Burada și pe Dumitru G. Kiriac).

Un loc deosebit de important în cristalizarea concepției și metodei sale îl ocupă Școala de Sociologie condusă de Dimitrie Gusti, ca și relațiile de colaborare și contactul cu specialiști și alți oameni de cultură ai timpului între care: George Enescu, Dinu Lipatti, Constantin Brâncuși, Henry H. Stahl, Dumitru Caracostea, Béla Bartók, Ernest Ansermet, Jaques Chailley, Paul Collaer etc.. De asemenea, parcurge un proces de cunoaștere și preluare critică a literaturii mondiale de specialitate, luând poziție și combătând cu argumente științifice unele teze aparținând chiar unor mari autorități în materie, considerate „tabu” până la el.

Participând împreună cu intelectualii de seamă ai timpului la întemeierea unor discipline, ca repere culturale, Constantin Brăiloiu se plasează în galeria acelor vizionari-întreprinzători care au pus în România bazele instituționale necesare afirmării și susținerii valorilor reale ale neamului. Vorbim aici despre patriotismul autentic al unei „generații de aur”, implicată cu dăruire în egală măsură atât în sfera demersului pur creator (literar-artistic, filosofic, istoric,

sociologic, științific), cât și în sfera edificării structurilor culturale ale României moderne.

Analizând fenomenul creației populare în dinamica mediului uman, Constantin Brăiloiu a pus și bazele sociologiei muzicale românești. El a conferit folclorului rolul unei bogate și nesecate surse de inspirație pentru dezvoltarea muzicii naționale culte, considerându-l, totodată, unul din factorii esențiali de educație artistică și patriotică a tineretului. Gândirea lui Constantin Brăiloiu se înscrie în tradiția marilor creatori, care au recunoscut și prețuit legătura dintre folclor și creația cultă, legitimitatea celui dintâi de a aspira la statului de artă adevărată, pură.

În consonanță cu aceste idei, marele muzicolog a militat pentru asigurarea unei baze științifice de documentare și cercetare a spiritualității naționale, punând astfel temeliiile Arhivei de Folklore a Societății Compozitorilor Români — instituție model, de nivel internațional, în care s-a dezvoltat noua și marea școală a folcloriștilor români contemporani. Crearea celor două Arhive, Arhivei de Folklore a Societății Compozitorilor Români (București) și Arhivele Internaționale de Muzică Populară (Geneva) preum și editarea Colecției Universale de Muzică Populară Înregistrată, însușirea de către specialiști din diverse țări a metodei lui de cercetare, dar și valoarea studiilor de sinteză elaborate, sunt argumente incontestabile pentru a revaloriza contribuția științifică excepțională a savantului român, și pentru a marca rolul jucat de el la fondarea și la dezvoltarea etnomuzicologiei europene.

Constantin Brăiloiu a fost nu numai martorul nemijlocit al momentelor dinamice pe care muzicologia și principalele ei ramuri le-au cunoscut, ci și un mare creator care, prin opera sa de amplă erudiție, a promovat, în mod esențial, ascensiunea gândirii științifice românești și mondiale, formulând teze



deschizătoare de drumuri noi. Constantin Brăiloiu rămâne o figură istorică a etnomuzicologiei românești și universale, un reper cultural și științific de cea mai înaltă competitivitate și performanță. Ca toate scrierile sale, activitatea pe care a întreprins-o în România și Elveția rămâne exemplară, deoarece poartă pecetea unei etnomuzicologii de urgență, care viza salvarea de la moarte și uitare, a unor documente prețioase. Opera scrisă pe care ne-a lăsat-o este de-a dreptul monumentală, atât prin vastitatea și diversitatea genurilor și a problematicii abordate, cât și prin profunzimea și vigoarea analizei. Ea constituie nu numai o sursă de documentare în scop istoric, dar și un cadru de referință operațional pentru cercetările actuale în domeniul muzicologiei, etnomuzicologiei și folclorului. Inspirată „by the conviction that music in the oral tradition should be considered as being governed by a system, possible only through an adequate method of analysis”<sup>2</sup>, opera lui Constantin Brăiloiu se constituie într-un demers continuu de explorare a sensurilor multiple ale culturii tradiționale, cu motivele și simbolurile ei peren«, «configurând un mod de a gândi, măsură să determine mutații în sistemul deschis al valorilor umane. Firul roșu al creațiilor sale este ideea protejării creației populare autentice împotriva oricăror artificializări și alterări. Brăiloiu a considerat creația populară un document istoric și social-artistic strâns legat de realitatea mediului uman. El a urmărit cu consecvență depășirea simplei înregistrări, notații și descrieri ale genurilor, formelor și stilurilor folclorice și relevarea esenței și legităților lor interne. Gândirea sa creatoare în descoperirea și fundamentarea unor legități, a unor sisteme și principii cu privire la conținutul și limbajele muzicii populare, naționale și universale, constituie un prețios izvor de gândire și un model demn de urmat care va fertiliza activitatea multor generații de muzicieni de la noi și de pretutindeni. Fiecare studiu cu deschidere comparativă elaborat de Constantin Brăiloiu reprezintă un pas solid înainte în dezvoltarea

---

<sup>2</sup> *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 2001, vol. 11, p. 229.

folcloristicii muzicale și în fondarea etnomuzicologiei. Atât studiile sale teoretice despre sistemul pentatonic, despre ritmul cântecelor de copii, despre ritmul aksak, despre versul popular românesc cântat, despre ritmul giusto-silabic, cât și studiile sale teoretico-metodologice și de etnografiere a vieții muzicale din anumite zone se constituie într-o reală contribuție la dezvoltarea etnomuzicologiei românești și europene. Importanța lor constă atât în soluțiile pe care le oferă, în raționalitatea și soliditatea argumentărilor, cât și în metoda de interpretare și de analiză a creației orale.

Destinele creatoare ale celor doi mari etnomuzicologi europeni, Béla Bartók și Constantin Brăiloiu s-au intersectat în privința uriașei lor pasiuni pentru cunoașterea melosului țărănesc: și unul și celălalt au realizat mari colecții prin cercetări directe și cu ajutorul tehnicilor de înregistrare facilitate de fonograful lui Edison; și unul și celălalt au fost atrași de marile probleme teoretice și metodologice așezate la temelia etnomuzicologiei europene, de problemele transcrierii și valorificării prin tipar a muzicii tradiționale.

Marele savant Constantin Brăiloiu a fost o personalitate complexă, de o vastă erudiție, dublată de calitățile adevăratului om de știință, ale savantului, de dragoste și pasiune pentru descoperirea și afirmarea adevărului științific pus în slujba progresului omenirii, de un spirit pătrunzător de investigație, de o imaginație înflăcărată, de o curiozitate nesățioasă de cunoaștere, de perseverență și tenacitate.

Personalitate exemplară sub raportul fuziunii dintre gând și faptă, dintre meditație și acțiune, dintre logos și praxis, Constantin Brăiloiu a deținut forța investigatoare a cercetătorului, metoda profesorului, talentul compozitorului, determinarea interioară a organizatorului, excelând astfel, deopotrivă, în toate domeniile aferente. Înzestrat cu un excepțional potențial nativ, cu o deosebită

capacitate de muncă și autodepășire, Constantin Brăiloiu s-a format, așadar, pe coordonatele unei structuri psihice proprii geniului: cultură vastă de factură enciclopedică, clarviziune, capacitate de evaluare și sinteză de cel mai înalt grad, disponibilități de creație în planuri și domenii variate ale universului muzical și al esteticii.

Astăzi, etnomuzicologia se preocupă de conservarea patrimoniului imaterial și de elaborarea bazelor de date care să stea la dispoziția publicului, în cadrul încercării de „întoarcere la origini”, dar nu în ultimul rând, nu trebuie uitat că o mare parte a eforturilor depuse astăzi de către etnomuzicologi sunt îndreptate înspre salvarea din calea uitării, a repertoriilor pe cale de dispariție.

Situația privilegiată în care se află România, prin funcționarea instituțiilor care se ocupă de cercetarea și conservarea folclorului - Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, din București, Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, din Cluj-Napoca, Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei, o secție specializată în cadrul Institutului de Filologie „Al. Philippide”, din Iași, mici colective de specialiști în cadrul institutelor socio-umane coordonate de Filialele Academiei Române din Sibiu, Târgu Mureș, Craiova, Timișoara, un număr însemnat de instituții, unele cu profil muzeal, între care cele din București, Cluj, Sibiu și Iași – se datorează interesului pe care marile personalități ale culturii românești l-au atătat cunoașterii culturii orale, încă de la începutul secolului trecut, culminând cu preocuparea specialiștilor și intelectualilor în perioada interbelică, când s-au pus baze riguroase metodologiilor de cercetare și culegere pentru folcloristică, etnomuzicologie, etnocoreologie și etnografie. Acestei perioade de maximă concentrare valorică îi aparține și se integrează activitatea etnomuzicologică a lui Constantin Brăiloiu. Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români din București, prin întemeietorul și animatorul său,

Constantin Brăiloiu preconizând și punând la punct metodologia științifică de culegere, de arhivare, de clasificare și de interpretare și, astfel, oferind reperele în care specialiștii își desfășoară activitatea de cercetare în cele patru domenii amintite – folcloristică, etnomuzicologie, etnocoreologie și etnografie. Directivele lui Constantin Brăiloiu au fost preluate de urmașii săi, care le-au dezvoltat și perfecționat de-a lungul a peste 85 de ani de activitate etnologică.

Datorită activității complexe a lui Constantin Brăiloiu, folcloristica românească și universală dispun azi de două mari arhive muzicale comparabile cu cea din Berlin, moștenire la care trebuie adăugate antologiile sonore pe discuri, colecțiile de folclor publicate, articolele și studiile, dar mai ales școala pe care a format-o, din care s-au ridicat folcloriști de prestigiu, precum: Ilarion Cocișiu, Harry Brauner, Tiberiu Alexandru, Paula Carp, Gheorghe Ciobanu, Emilia Comișel, Ioan Nicola etc.. Crearea Arhivei Internaționale de Muzică Populară de la Geneva și editarea *Colecției universale de muzică populară înregistrată*, însușirea de către specialiști din diverse țări a metodei lui de cercetare, ca și valoarea studiilor de sinteză elaborate, sunt argumente incontestabile pentru contribuția științifică excepțională a savantului român, la dezvoltarea etnomuzicologiei europene.

Lucrarea noastră, prin analiza aportului lui Constantin Brăiloiu la cercetarea muzicii populare românești, se dorește o contribuție la istoria etnomuzicologiei europene și a construcțiilor instituționale pe care acesta le-a durat, în scurta lui viață, de doar 65 ani, marcată de drama unui exil nedrept. Așa cum precizăm și în introducerea lucrării, în urma analizării activității deosebit de complexe a etnomuzicologului Constantin Brăiloiu, desprindem repere pentru noi, cercetători, sau intelectuali, atrași de cultura tradițională, în ceea ce privește raportarea la zestrea ancestrală muzical-folclorică, întrucât Constantin Brăiloiu este și va

rămâne un reper cultural și științific de cea mai înaltă competitivitate și performanță, unul real, care poate anima etnologia și etnomuzicologia contemporană.